

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРОВАНОЇ СУБДИСЦИПЛІНИ "МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІКИ"

*Олександра Дубасенюк,
м. Житомир, Україна*

Соціально-економічні перетворення в Україні зумовлюють необхідність реформування всіх галузей освіти, що ставить перед вищою педагогічною освітою нові завдання щодо підвищення ефективності теоретичної підготовки майбутніх учителів як основи їх професійної компетентності. Серед пріоритетних напрямів реформування вищої школи важливе місце посідають питання оновлення змісту, форм, методів базової педагогічної освіти; запровадження ефективних педагогічних технологій; створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи. Особливого значення для підвищення наукового рівня педагогічної підготовки майбутнього вчителя, її впливу на шкільну практику набуває розвиток та поглиблення теорії педагогічних знань. Академік Н.Г. Ничкало зазначає, що у наукознавстві обґрунтовано дисциплінарну структуру науки, яка визначається поділом на різні галузі. Кожна з них має певну специфіку щодо об'єкта дослідження, співвідношення теоретичного і практичного знання, сукупності наукових способів пізнання і розгляду окремих наук як самостійних дисциплін¹.

Методологічні засади систематизації педагогічних знань заклали як вітчизняні (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало, так і польські вчені З. Вятровський, Т. Левовицький, С. Мешальський, Т. Новацький, В. Оконь, Ф. Шльосек, Я. Карней та ін.)

Педагоги різних часів, починаючи з Я.А. Коменського, підкреслювали, „що головна справа навчання полягає не у вивченні правил, а у засвоєнні тих наукових основ, з яких ці правила виходять. Педагог вважав, що дуже важливо вести людей до пізнання багатьох речей, їх суті”².

Відібрати та викласти наукові основи, – один із провідних напрямів удосконалення педагогіки як навчального предмета. Особливість педагогічного знання полягає в тому, що саме по собі воно не є керівництвом до дії. Тільки пройшовши перевірку досвідом, ставши переконанням учителя, знання визначає образ його дій. Одним із перших цю особливість педагогічного знання помітив К.Д. Ушинський. Він стверджував, що „вихователь ніколи не повинен бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплотою його особистого переконання,

¹ Ничкало Н.Г. Теоретичні засади становлення і розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку / за ред. О.А. Дубасенюк, Н.Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 24.

² Коменский, Я.А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж, Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1989. – С. 112, 114.

вона не буде мати жодної сили”³. Визначена особливість педагогіки спрямовує як зміст навчального курсу, так і організацію його вивчення.

В.О. Сухомлинський наголошував: "Педагогічна наука... стане точною наукою, справжньою наукою лише тоді, коли дослідить і пояснить витончені, найскладніші залежності і взаємозумовленості педагогічних явищ"⁴.

Однією з нових навчальних субдисциплін є методика викладання педагогіки, яка спрямована на подальший розвиток педагогічного знання, яке повинне підкріплюватися постійним спостереженням за професійною діяльністю педагогів-майстрів, її аналізом, залученням майбутніх учителів до навчально-виховного процесу. Тільки таке його вивчення забезпечує ґрунтовні знання з педагогіки, сприяє перетворенню знань у переконання, фундаменталізує знання формуванням навичок і умінь. Саме тому передові педагоги у всі часи виступали проти суто вербального, схоластичного вивчення педагогіки, пропонували різні шляхи поєднання знань із практичною діяльністю вихованців педагогічних навчальних закладів.

Творчий пошук щодо вдосконалення викладання педагогіки у вищому навчальному закладі відбувається за такими напрямками:

1. Істотне збагачення змісту курсу, генералізація педагогічного знання, зосередження уваги майбутніх учителів на вивченні провідних ідей курсу. Ґрунтовне вивчення фундаментальних категорій педагогіки, поглиблення їхнього змісту, засвоєння методологічних засад курсу; уточнення структури курсу та його основних розділів з урахуванням сучасних вимог змінюваного суспільства.

2. Переконування студентів у значенні педагогіки як наукової основи у справі вдосконалення процесів виховання, навчання та освіти молоді, підвищення ефективності керівництва ними для досягнення високих результатів у формуванні особистості.

3. Оволодіння майбутніми вчителями у процесі вивчення курсу не тільки ґрунтовними знаннями, а й відповідними вміннями і навичками.

4. Чітке профілювання курсу педагогіки, його орієнтація на підготовку фахівця певного освітнього рівня (бакалавр, магістр) із урахуванням типу освіти (загальної, професійної тощо).

5. Конкретизація окремих аспектів навчання і виховання, окреслених в основному курсі, через систему спеціальних курсів, семінарів, практикумів.

6. Формування в майбутніх учителів педагогічної спрямованості особистості, системи професійних переконань, інтересів і схильностей до педагогічної діяльності, а також почуття обов'язку і відповідальності за результати своєї праці⁵.

³ Ушинський К.Д. Праця в її виховному і психічному значенні // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 221.

⁴ Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. школа, 1988. – С. 214.

⁵ Савин Н.В. Методика преподавания педагогика: Учеб. пособие для фак. повышения квалификации. – М.: Просвещение, 1987. – 207 с.

Друга половина ХХ та початок ХХІ століття характеризувалася активними дослідженнями з проблеми викладання педагогіки у вищих педагогічних закладах освіти, інтенсивно формувався продуктивний інноваційний досвід, що актуалізувало систематизацію методичного знання і стало сприятливою передумовою для його реалізації.

Методика викладання педагогіки сьогодні поки що не являє собою єдиної усталеної системи. Її розвиток відбувається у процесі оформлення педагогіки як навчального предмета. На кафедрі педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка зроблена спроба розробити нову субдисципліну "Методику викладання педагогіки" для студентів магістратури навчально-наукового інституту педагогіки з відповідним навчально-методичним забезпеченням (навчальний посібник, курс лекцій, методичні рекомендації до практичних занять, методичні рекомендації до самостійної роботи, розробка презентацій, тести та ін.). На перших його етапах ураховується досвід викладання педагогіки, він узагальнюється і систематизується. На цій основі формулюються певні принципи і правила, розробляються навчально-науковий супровід. Поряд з узагальненням педагогічного досвіду проводяться педагогічні дослідження. Рівень і характер досліджень, їх методологічна обґрунтованість та методичний інструментарій визначаються загальним рівнем розвитку педагогіки.

Методика викладання педагогіки являє собою синтез теоретичних знань і практичного педагогічного досвіду. Вона досліджує процес вивчення педагогіки як єдність змісту, форм і методів навчання, особливостей діяльності викладача і студентів. Методика викладання педагогіки концентрує свої зусилля на обґрунтуванні принципів і правил навчання, його форм і методів з метою забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх учителів.

У своєму становленні ця субдисципліна проходить ті ж етапи свого розвитку, що й інші педагогічні науки: пояснювальну і творчу. На першому етапі методика зосереджує свої зусилля на виявленні особливостей процесу навчання педагогіці, обґрунтуванні принципів, змісту, методів і організації навчального процесу з педагогіки. З часом, на основі значного нагромадження фактів та їхнього теоретичного обґрунтування, методика викладання педагогіки зосереджує свої зусилля на дослідженні закономірностей навчання педагогіки і розробляє ефективні шляхи керування навчальним процесом з метою досягнення високих результатів у професійній підготовці вчителя.

Провідне місце у доборі і систематизації матеріалу методики викладання педагогіки займає наукова методологія. Методологія визначається як сукупність вихідних філософських ідей, що лежать в основі дослідження природних чи суспільних явищ і які вирішальним чином впливають на теоретичну інтерпретацію цих явищ. Методологія педагогіки являє собою систему знань про основи та структуру педагогічної теорії, про підходи до дослідження педагогічних явищ і процесів, про способи одержання знань, які об'єктивно відображають мінливу педагогічну дійсність в умовах розвитку суспільства. Отже, методологічні основи педагогіки – це той науковий фундамент, з позицій

якого пояснюються основні педагогічні явища і розкриваються їх закономірності. Можна виділити ряд рівнів методології педагогіки⁶, а саме:

Філософська методологія (філософія) є найвищим рівнем методології педагогіки, адже сама педагогічна наука народилася у надрах “науки про мудрість”. Тому педагогіка спирається у своїх дослідження на фундаментальні філософські закони, використовує її категорії тощо.

Загальнонаукова методологія (досягнення інших людинознавчих наук). Педагогіка використовує загальнонаукові принципи, форми, підходи до відображення дійсності, зокрема системний підхід, закони логіки, психологічні закономірності тощо.

Конкретно-наукова методологія – досягнення самої педагогічної науки, яка накопичила значний фонд знань про сутність основних педагогічних процесів і явищ, що відображені у загальнопедагогічних законах і закономірностях.

Дисциплінарна методологія (результати дослідження в окремих галузях педагогічної науки) – закономірності навчання, виховання, розвитку особистості.

Методологія міждисциплінарних досліджень. Сюди можна віднести праці класиків педагогіки, котрі як правило досліджували педагогічні явища і процеси не виокремлено, а у їх взаємозв’язку. Тому ці роботи використовуються у різних галузях педагогічної практики.

Педагог-пошуковець, досліджуючи будь-яке педагогічне явище або процес, обов’язково враховує кожний з рівнів методології. Такий підхід дає йому можливість об’єктивно осмислювати педагогічні явища, чітко усвідомлювати закономірності їх функціонування і наявні між ними зв’язки; і на цій основі будувати стратегію і тактику виховання, освіти, навчання і розвитку особистості.

Отже, педагогічна методологія включає: 1) вчення про структуру і функції педагогічного знання; 2) вихідні, фундаментальні, загальнонаукові і педагогічні положення (теорії, концепції, гіпотези); 3) вчення про методи педагогічного дослідження (методологія у вузькому значенні).

Методика викладання педагогіки є галуззю педагогічного знання і використовує всі рівні методології педагогіки, оскільки вона формується у процесі інтенсивного розвитку педагогіки як науки і її методології. Це дозволяє їй рухатися цілеспрямованіше і впевненіше у дослідженні свого предмета – процесу навчання педагогіці. Педагогіка виступає для методики не тільки об’єктом дослідження, але й науковою методологією. Тому методика викладання педагогіки використовувала і буде використовувати методи науково-педагогічного дослідження.

До провідних завдань методики викладання педагогіки відносимо такі як:

1. Розробка оптимального змісту курсу, шляхів поєднання основного і спеціального курсів педагогіки з метою вдосконалення професійної підготовки вчителів. Це завдання є найважливішим, оскільки вчитель стоїть у джерел формування творчої особистості, а стрижнем його професійної підготовки є

⁶ Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С.9.

педагогічна наука.

2. Забезпечення досягнення майбутніми вчителями якісно нового рівня у засвоєнні знань з педагогічних дисциплін, розуміння ними оптимальних шляхів поліпшення навчання і професійної орієнтації учнів, подальшого підвищення рівня їх морального, фізичного й естетичного виховання.

3. Відбір і систематизація форм, методів і прийомів навчання майбутнього педагога з метою озброєння студентів навичками й уміннями організації навчально-виховної роботи в школі й інших навчально-виховних установах.

4. Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів, вивчення передового досвіду, розробка рекомендацій щодо майбутньої професійної діяльності.

6. Спонування майбутніх учителів до педагогічної творчості, допомога їм в узагальненні і поширенні відповідного досвіду, залучення студентів до узагальнення передового досвіду у процесі вивчення курсу педагогіки⁷.

Фундаментальна теоретична підготовка значно розширює професійний кругозір учителя, дозволяє цілісно бачити будь-яку навчально-виховну проблему, знаходити її оптимальне рішення. Ґрунтовні знання з теорії педагогіки допомагають майбутньому вчителю осмислювати сутність педагогічних явищ та закономірностей формування особистості; визначати стратегію і тактику практичних дій при розв'язанні кожного з педагогічних завдань; переводити теоретичні ідеї у площину практичних дій; озброюють ефективними способами самопідготовки та самоконтролю.

Крім того, багатовимірне бачення сучасного навчально-виховного процесу, основою якого є глибоке володіння педагогічними теоретичними знаннями:

- сприяє усвідомленню перспективних тенденцій та завдань сучасної школи і педагогічної науки загалом;
- допомагає орієнтуватися у нових концепціях, теоріях, ідеях, технологіях;
- озброює педагога системою науково-педагогічних та дослідницьких методів аналітико-синтетичної діяльності;
- забезпечує ефективність проектування цілей, завдань, форм та методів навчально-виховного процесу та педагогічної діяльності вчителя;
- дозволяє моделювати педагогічні ситуації та аналізувати шляхи їх розв'язання.

Виділимо загальне й особливе у процесі навчання педагогіки. Методика викладання педагогіки зосереджує свою увагу на вивченні й систематизації особливостей процесу навчання з урахуванням характеру педагогіки як предмета і завдань її вивчення. При цьому актуальними залишаються загальні характеристики процесу навчання:

- динамічність, постійний розвиток, зміни, вдосконалювання відповідно до вимог суспільства і завдань, що постійно ускладнюються, а також рівня готовності студентів до навчання;

⁷ Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 11.

- двосторонній характер процесу навчання, досягнення гармонії у діяльності викладача і студента;
- діяльнісний характер навчання як з боку викладача, так і студента;
- можливість поділу процесу навчання на певні етапи;
- можливість деталізації дій суб'єктів, перевірки перебігу процесу навчання на окремих етапах, а також з окремих напрямів;
- керованість процесу навчання.

Усі ці характеристики певною мірою притаманні й процесу навчання педагогіці.

Процес навчання педагогіки відрізняється й певними особливостями. Так, за змістом, формами й методами, він будується на основі принципів загальної освіти, однак здійснюється у тісному зв'язку з вивченням суміжних дисциплін (вікової фізіології, шкільної гігієни, загальної, вікової та педагогічної психології тощо). Тому при його побудові слід враховувати рівень як загальноосвітньої, так і попередньої спеціальної підготовки студентів, який потребує постійного вдосконалення.

Разом з тим навчання педагогіці – це наступний крок в оволодінні студентами знаннями й уміннями, що складають основу професійної діяльності вчителя. Останнє ж стає можливим за умови висування викладачем нових завдань навчання, формування в студентів прагнення вирішувати їх, ознайомлення майбутніх учителів з новими формами діяльності у вивченні педагогіки. Тому, якщо на початку вивчення курсу викладач застосовує весь арсенал своїх дій (планує, організує, коригує і контролює роботу студентів), то поступово він усе ширше залучає своїх вихованців до планування, організації їхньої діяльності, самоконтролю. Кінцевою метою викладача є пробудження в майбутніх учителів прагнення до педагогічної самоосвіти.

І зрештою, важливе місце в організації процесу навчання педагогіці займає методичне забезпечення курсу, в якому визначаються особливості діяльності викладачів і студентів, формулюються завдання, пропонуються методики їхнього виконання. Це створює відповідні умови для оволодіння не тільки знаннями, але й способами оволодіння ними, слугує засобом контролю і управління процесом навчання.

М.В. Савиним, автором посібника "Методика преподавания педагогике" (1987), було проведено дослідження різних аспектів підготовки вчительських кадрів, зокрема вивчення й узагальнення діяльності педагогічних навчальних закладів, що дозволило йому виявити і сформулювати ряд умов успішного оволодіння майбутніми вчителями знаннями, навичками й уміннями з педагогіки⁸.

1. *Майбутній педагог оволодіває знаннями набагато інтенсивніше, якщо його дії супроводжуються почуттям відповідальності за свою майбутню професію.* Саме тому у педагогічних навчальних закладах постійно здійснюється

⁸ Савин Н.В. Методика преподавания педагогике: Учеб. пособие для фак. повышения квалификации. – М.: Просвещение, 1987. – 207 с.

система заходів для виховання у студентів поважливого ставлення до вчительської професії.

2. *Висока інтелектуальна активність особистості досягається за рахунок постановки у навчанні творчих завдань і поступового залучення студентів до творчої діяльності.* Останні дослідження доводять, що цей напрямок в організації навчальної діяльності стосується й процесу навчання педагогіці.

3. *Процес оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями здійснюється набагато ефективніше за умови сформованості у майбутніх учителів інтересу і потреби до педагогічної самоосвіти.* Чіткий орієнтир на професію вчителя підвищує продуктивність процесу навчання за умови активної самоосвітньої діяльності студентів. Розвиток педагогічної самоосвіти – підґрунтя творчого росту вчителя.

4. *Важливого значення набуває науковий відбір матеріалу, який використовується для самоосвіти і навчання майбутнього вчителя.* Досвід свідчить, що виділення у навчальному матеріалі провідних ідей, чітке проведення їх через систему курсу багаторазово збільшує можливості їхнього засвоєння.

5. *Наявність необхідної науково-методичної бази (бібліотека, кабінет, методичний комплекс тощо), а також постійна пропаганда ролі педагогічної літератури.*

Охарактеризуємо основні етапи процесу оволодіння майбутніми вчителями педагогічними знаннями. Важливого значення набуває вивчення самого процесу формування у майбутніх учителів знань з педагогіки, який є складним та багатогранним. Він передбачає досягнення певного рівня володіння студентами цілісною системою педагогічних знань та пов'язаних з ними вмій, що відображається у визначених видах професійної діяльності. Ґрунтуючись на логіці таксономії цілей, розробленої Б. Блумом у когнітивній сфері, можна виділити шість рівнів процесу набуття майбутніми вчителями базових педагогічних знань⁹.

Рівень пізнання характеризується знанням фактів, термінології, теорій, принципів, законів, закономірностей, тенденцій розвитку педагогічної науки, необхідних для наукового обґрунтування педагогічних явищ та процесів.

Рівень розуміння відрізняється здатністю студентів до глибшого засвоєння знань шляхом трансформації навчального матеріалу та інтерпретації основних категорій, законів, принципів.

Рівень застосування визначається вмінням використовувати навчальний матеріал у конкретних умовах педагогічної ситуації, спираючись на засвоєні теоретичні положення.

Рівень аналізу відтворює здатність розбивати навчальний матеріал на складові частини у такий спосіб, щоб чітко окреслити його структуру.

⁹ Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. – М.: Знание, 1989. – С. 22-24. Оконь В. Введение в общую дидактику: Пер. с польского Л.Г. Какуровича, Н.Г. Горина. – М., 1990. – 382 с.

Рівень синтезу характеризується вмінням комбінувати елементи, щоб утворити цілісність з певною новизною (створення нових схем і структур, а саме, виступу, доповіді, плану уроку, заходу тощо).

Рівень оцінки відрізняється вмінням оцінювати значення того чи іншого матеріалу за допомогою чітко розроблених критеріїв.

Отже, формування знань з педагогіки у майбутніх учителів – достатньо тривалий та багаторівневий процес, у якому можна виділити певні етапи:

I етап – розвиток попередніх уявлень про дитину, педагогічну професію, професійну діяльність учителя, особистість учителя, роль педагогічної теорії у шкільній практиці;

II етап – оволодіння предметною системою знань, засвоєння провідних педагогічних теорій, категорій, понять, закономірностей, принципів, змісту, методів виховання та навчання;

III етап – формування узагальненої комплексної системи знань на основі міжпредметних зв'язків з психологією, методикою викладання предметів, суспільними дисциплінами¹⁰.

Проаналізуємо принципи методики викладання педагогіки. Педагогіка і методика викладання спеціальних дисциплін приділяють велику увагу обґрунтуванню принципів навчання. Методика викладання педагогіки також має розроблену систему принципів навчання.

Принципами (від лат. *principium* – основа) прийнято позначати в педагогіці вихідні, керівні положення процесу навчання і виховання. Таке тлумачення дозволяє нам визначити **принципи методики** як основні положення процесу навчання педагогіці.

Як у педагогіці, так і в методиці викладання педагогіки встановлено залежність принципів навчання від мети і завдань виховання. Вони глибоко пов'язані з загальнонауковими принципами, є їх конкретизацією в побудові навчального процесу з педагогіки. Ця особливість принципів навчання педагогіці зумовлена характером педагогіки, її призначенням у житті суспільства. Крім того, принципи навчання щільно пов'язані з закономірностями виховання й навчання та розглядаються як вираження цих закономірностей.

Ураховуючи сучасні тенденції до гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу, вимоги суспільного розвитку до підвищення професіоналізму майбутнього фахівця, основними принципами організації процесу вивчення педагогіки вважаємо:

- гуманізацію процесу навчання;
- фундаменталізацію знань з педагогіки;
- принцип системності знань;
- формування позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності, активності і самостійності студентів (критеріально-ціннісний та діяльнісний підходи);
- принцип науковості і доступності навчання;

¹⁰ Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования.* – М.: Просвещение, 1990. – С.91.

- принцип єдності конкретного й абстрактного;
- принцип історизму;
- відображення в курсі педагогіки сучасних досягнень педагогічної науки, а також передового педагогічного досвіду;
- принцип зв'язку навчання педагогіці з практикою роботи школи та інших навчально-виховних установ¹¹.

Принцип гуманізації навчального процесу – це відображення в освітньому процесі тенденцій гуманізації сучасного суспільства, коли людська особистість визначається найвищою цінністю, а утвердження блага людини є найважливішим критерієм суспільних відносин. Він полягає у рішучому повороті освітнього закладу до особистості учня (студента), забезпеченні максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку його задатків та здібностей на основі поваги, довіри до нього, сприйняття його особистісних цілей і запитів у ставленні до студента як суб'єкта власного розвитку; в опорі у його навчанні на сукупність знань про людину.

У навчальному процесі впровадження цього принципу передбачає перехід від монологу викладача до діалогу його зі студентом, подолання авторитарності, створення умов для самопізнання і самореалізації кожної особистості, шляхом удосконалення змісту навчального матеріалу, добору відповідних ідей, фактів, положень, завдань.

Реалізація принципу *фундаменталізації* знань відбувається шляхом організації розумової діяльності студентів на базі методів порівняння, зіставлення, узагальнення, систематизації, змістовного групування й оцінювання матеріалу, застосування одержаних знань у навчальному процесі.

Для процесу навчання педагогіці важливе значення має *принцип систематичності, послідовності навчання*. Під систематичністю засвоєння студентами педагогічних понять і розділів педагогіки розуміється дотримання логіки і внутрішньої побудови самої науки, що передбачає лінійну спадкоємність, послідовність у розташуванні навчального матеріалу, фрагменти знань якого поєднані змістовно-логічними зв'язками – наслідуванням. Для цього виду побудови і засвоєння навчального матеріалу характерний постійний рух вперед, в одному напрямі, з використанням одного виду логічних відношень між елементами знань¹².

Однак систематичне засвоєння наукових знань не перетворює їх на систему, у свідомості студентів не формується їх різнопорядковість, внаслідок чого вони усвідомлюються як однорідна сукупність. Саме тому особливого значення у викладанні педагогіки набуває застосування *принципу системності*, який являє собою вимогу формування у майбутніх учителів системних знань у процесі засвоєння педагогічної теорії. Системні знання – це знання, що будуються у свідомості студента поетапно. Первісно отримані знання двічі

¹¹ Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 96-97.

¹² Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. пос. для студ. пед. навч. закл. – Харків, 1997. – 338 с.

перебудовуються шляхом перетворення лінійних зв'язків (змістово-логічних) у просторові – системно-інваріантні. Тому необхідно озброювати майбутніх учителів не тільки фактичними знаннями педагогічної теорії, але й методологічними знаннями, тобто знаннями про основні елементи теорії і структурно-функціональні зв'язки між ними¹³.

Викладання педагогіки спрямоване на наукове осмислення студентами педагогічного процесу, його закономірностей, методів і організації діяльності для досягнення оптимальних результатів у вихованні та розвитку людини. Викладачі різними шляхами мають показати своїм вихованцям процес становлення педагогіки, досягнення нею визначеного рівня розуміння свого предмета, перспективи, які відкриває сучасний етап педагогічного знання для керування процесом виховання і розвитку.

Така організація процесу навчання педагогіці виходить із урахування *принципу свідомості й активності* студентів при керівній ролі педагога. Успіх процесу оволодіння майбутніми вчителями знаннями з педагогіки значною мірою залежить від ставлення студентів до педагогічної теорії, розвитку мотиваційної сфери навчально-пізнавальної діяльності.

Джерелом пізнавальної активності і самостійності є потреби майбутнього вчителя у набутті педагогічних знань, оволодінні засобами навчально-пізнавальної діяльності, у самоствердженні та самовираженні тощо. Завданням педагога є стимулювання формування цих потреб, що вимагає створення у навчальному процесі відповідних умов, які спонукатимуть студентів до активної самостійної діяльності. Ступінь інтересу у діяльності учня великою мірою залежить від якості його знань і від рівня володіння способами розумової діяльності. „Спочатку маємо навчити дитину вчитись, а вже потім доручити цю справу їй самій”, – відзначав К.Д. Ушинський. Тому одним із провідних принципів вивчення педагогіки є *принцип діяльнісного підходу*. Тільки залучаючи студента до різних видів розумової діяльності з метою оволодіння педагогічними знаннями і вміло стимулюючи його активність у цій діяльності, можна здійснити дійовий навчально-виховний процес. При цьому студент студент навчається виконувати специфічні дії з перетворення предмету вивчення, завдяки яким в його особистій навчальній практиці моделюються та відтворюються внутрішні властивості об'єкту, які стають змістом поняття. Саме ці дії є джерелом теоретичних абстракцій, узагальнень та понять (тобто власне теоретичних знань). Знання, набуті в процесі діяльності у формі теоретичних понять, відображають внутрішні якості предметів і забезпечують необхідну орієнтацію на ці якості при розв'язанні практичних завдань.

Зміст і організація навчального процесу з педагогіки будуються по-різному, залежно від типу навчального закладу, мети і завдань вивчення педагогіки, віку слухачів. У цьому проявляється значення *принципу науковості і доступності навчання*.

¹³ Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 98-99.

Своєрідно переломлюється у викладанні педагогіки *принцип єдності конкретного й абстрактного*. Досліджуючи прояв цього принципу в навчанні, відомий дидакт М.О. Данилов застерігав, що неправильне співвідношення конкретного й абстрактного у навчанні призводить до порушення чи затримки процесу засвоєння знань і навіть до неправильного розвитку мислення учнів. Співвідношення теорії і практики у навчальному процесі багато в чому залежить від рівня узагальненості матеріалу в навчальному курсі. У розділі „Загальні основи педагогіки” переважає матеріал узагальнюючого характеру; у „Дидактиці” та „Теорії виховання” узагальнюючий матеріал необхідно поєднувати з практичним досвідом учителів.

Важливе значення в організації навчального процесу з педагогіки має *принцип історизму* який означає розгляд сучасних проблем педагогіки на основі історико-педагогічного підходу. Останній забезпечує більш глибоке розуміння майбутніми вчителями ключових проблем сучасної педагогіки. А таке розуміння постає найважливішим стимулом розумової діяльності, що сприяє розвитку педагогічного мислення. Відтак, реалізація історико-педагогічного підходу до вивчення педагогіки посилює в майбутніх учителів педагогічну спрямованість та професійну відповідальність.

Відображення в курсі педагогіки сучасних досягнень педагогічної науки, а також передового педагогічного досвіду – наступний принцип навчання педагогіці. Він орієнтує викладачів педагогіки на постійне вдосконалювання курсу, розгляд у його змісті найважливіших тенденцій розвитку науки, її новітніх знахідок. При цьому необхідно враховувати, що до курсу педагогіки мають включатися лише тільки науково обґрунтовані новації, які багаторазово перевірені практикою й запроваджені у навчальних закладах.

Важливого значення набув *принцип зв'язку навчання педагогіці з практикою роботи школи та інших навчально-виховних закладів*. Цей принцип проявляється лише за умови постійної участі педагогів у різноманітній практичній діяльності (учитель, класний керівник, соціальний педагог, організатор з виховної роботи, заступник директора школи з наукової роботи тощо). Так, викладачі кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка спільно зі студентами надають допомогу педагогічним колективам у проведенні навчально-виховної та науково-дослідної роботи. Традиційними стали проведення науково-практичних конференцій, науково-методичних семінарів, круглих столів з актуальних проблем педагогічної науки і практики для вчителів

Таким чином, субдисципліна «Методика викладання педагогіки» успішно засвоюється майбутніми педагогами у процесі активної самостійної розумової і практичної діяльності.

Список використаної літератури:

Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.

Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. *Методика викладання педагогіки:*

навчальний посібник / О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова . – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 492 с.

Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта / М.В. Кларин. – М.: Знание, 1989. – 80 с.

Коменский, Я.А., Локк ДЖ., Руссо Ж.-Ж, Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1989. – 416 с. – с.112, 114).

Лозова В.І., Троцко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. пос. для студ. пед. навч. закл / В.І. Лозова, Г.В. Троцко. – Харків, 1997. – 338 с.

Ничкало Н.Г. Теоретичні засади становлення і розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку / за ред. О.А. Дубасенюк, Н.Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 23-33.

Оконь В. Введение в общую дидактику: пер. с польского Л.Г. Какуровича, Н.Г. Горина / В. Оконь. – М., 1990. – 382 с.

Савин Н.В. Методика преподавания педагогики: учеб. пособие для фак. повышения квалификации / Н.В. Савин. – М.: Просвещение, 1987. – 207 с.

Сухомлинский В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинский . – К.: Рад. школа, 1988. – 272 с.

Ушинський К.Д. Праця в її виховному і психічному значенні // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 221-230.

Keywords: *the theoretical and methodological principles; object, methodology, the tasks of the method of teaching the pedagogics; the process, principles of studying the method of teaching the pedagogics.*

Annotation. *The article contains the grounding the theoretical and methodological principles of integrated subdiscipline "The methodology of teaching the pedagogics" which shows the synthesis of theoretical knowledge and practical pedagogical experience. It explores the process of studying the pedagogics as a unity of contents, forms and methods of studying, the peculiarities of teacher's and students' activities. The methodology of teaching the pedagogics concentrates on grounding the principles and rules of studying, its forms and methods with the purpose of providing a high level of professional training of the prospective teachers. The stages and principles of studying the methodology of teaching the pedagogics are exposed.*

Ключові слова: *теоретико-методологічні засади; предмет, методологія, завдання методики викладання педагогіки; процес, принципи навчання методики викладання педагогіки.*

Анотація. *У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади інтегрованої субдисципліни "Методика викладання педагогіки", яка являє собою синтез теоретичних знань і практичного педагогічного досвіду. Вона досліджує процес вивчення педагогіки як єдність змісту, форм і методів навчання, особливостей діяльності викладача і студентів. Методика викладання педагогіки концентрується на обґрунтуванні принципів і правил навчання, його*

форм і методів з метою забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх учителів. Розкрито етапи та принципи навчання методики викладання педагогіки.